

۱ مارت  
۱۹۲۶

# تورک تاریخ انجمنی

## مجموعی

اون آلتنجی سنه  
نومرو ۱۴ (۹۱)

### تواریخ آل عثمان

عثمان اوغوللرینک غربی آناطولوده بکک اعلان ایتدکری تاریخدن (۱۳۰۰) استانبول فتحنه قادار (۱۴۵۳) کچن وقایع ، روایات اوزرینه یازیلش رسالهلره استناداً جمع وتلفیق ایدلشد. شیمدییه قادار تصنیف ایدیلن وثیقهلر ایچنده بودوره عائد اولق اوزره آنجق براق پارچه وثیقهیه واکثرینک صحیفهلری آکسیک دفترله تصادف ایدلشد (۱).

موجود وثیقهلرک تطهیر وتصنیفی صورت عمومییهده ختامه ایردیکی جهتهله، آرتق بوندن سوکرا استانبول فتحنه قادار ۱۵۳ سنهک دوره عائد ملی تاریخمزی تنویر ایدمه بیله جک قیمتدار وثیقهلرک ظهوری احتمالی پک آزدرد. بناء علیه (تواریخ آل عثمان) نامی آلتنده بربرندن قوپیه ایدیلرک مختلف تحریفلر وعلاوه لره یازیلش اولان رسالهلری تدقیق ومقایسه ، وبالخاصه بونلرده موجود معلوماتی معاصر ملتر وخصوصیه ییزانس مورخلرینک وقایعنامه لریله قارشیلاشدیر ارق حقیقی ممکن اولدوغی قادار میدانه چیقارمقدن باشقه چاره یوقدر .

(۱) بو وثیقهلرک کافهسی عاجزلی طرفندن نشر ایدلشد . باشلیجهلری کییکلی بابانه داثر (احمد رفیق ، تورکیه تاریخی ، جلد ۱ ، ص ۳۴۹) -- موسی چلبینک قزل دلی سلطانیه حکمی (اقدام غزته سی) -- (جزؤ اوقاف سلطان ایوکی ، تورک تاریخ انجمنی مجموعی ، نومرو ۸۰ ، ص ۱۲۹) -- (تعلقات اوقاف ولایت تکه ، تورک تاریخ انجمنی مجموعی ، نومرو ۷۹ ، ص ۶۵) -- (دفتر اوقاف قوجه ایلی ، تورک تاریخ انجمنی مجموعی ، نومرو ۷۸ ، ص ۲۵) -- (فایح دورینه عائد وثیقهلر ، تاریخ عثمانی انجمنی مجموعی ، نومرو ۴۹ ، ص ۱) -- (فاتحک فرمانلری ، دارالفنون ادبیات فاکولته سی مجموعی ، سنه ۳۳۹ ، ص ۱۰۳) بو وثیقهلرک قسم اعظمنده عثمان بک زمانه قادار یوروتولش قیدلر واردرکه ، عثمانلی امپراطورلغی دورینه عائد اک اسکی واک قیمتلی رسمی وثیقهلر بونلدر .

(تواریخ آل عثمان) رسالہ لریٹک منجی بردر . فقط اساس منبع ہانکیسیدر؟  
 بونی کیم یازمشدر؟ بونقطہ ہنوز حل ایڈیلہ مہمشدر . پروفور کیزہ بونلردن بر  
 قاج دانہ سنی یکدیگریلہ مقایسہ ایڈہرک نشر ایسدی . اخیرآدہ دوقتور باینغہر ،  
 اوروج بک طرفدن یازیش اولان بر (تواریخ آل عثمان) نشرینہ موفق اولدی (۱).  
 باینغہر ، مقدمہ دیوزکہ : « میدانہ چیقار دیغمز ( اوروج ) اثری ایلہ (تواریخ  
 آل عثمان ) کڈہ بوداھا اسکی اولان منبعہ ارجاع ایڈلسی لزومی تبادر ایڈیور .  
 شویلہ کہ تقریباً طقوزنجی عصرک نہایتندن بری (تواریخ آل عثمان) عنوانی آلتندہ  
 متعدد یازمہ نسخہ لہ منتشر اولان ایلک عثمانلی دورلرینہ عائد تواریخک ، اوروج  
 تاریخک یا اختصار ایڈلش ویاخود تحویل و علاوہ صورتیہ توسیع ایڈلش صورتلرندن  
 بشقہ بر شی اولمادیغنی تلقی ایتمک مجبوریتندہ یز ، (ص ب) . ینہ عین مقدمہ دہ ،  
 اوروج نسخہ سنک اک اسکی نسخہ اولدوغنی اثبات ایچین : « یکرمنجی صحیفہ دہ  
 جاتدارلی قرہ خلیل اولوقت وزیر اولان خلیل پاشانک دیب ددہ سی اولدینی مذکوردر .  
 ۷۱ نجی صحیفہ ۶ نجی سطر دہ محمد فاتح ( شیمدیکی زماندہ کی پادشاہ ) دیہ  
 ذکر اولونمشدر ، صورتندہ بیان مطالعہ ایڈیلور . حال بوکہ ، نشر ایڈیلن نسخہ نک  
 ( ۶۶ ) نجی صحیفہ سندہ : « قرق کون کچد کدنصرکہ ادرندہ مرحوم خلیل پاشای  
 حقنہ قودی انالہ وانا الیہ راجعون » قیدینہ باقیلاجق اولورسہ ، اثرک خلیل  
 پاشانک وفاتندن سوکرا یازیش اولدوغنی و « زمانزدہ وزیر خلیل پاشانک دیب  
 دیب ددہ سیدی » ( ص ۲۰ ) قیدیلہ یازیش اولان اسکی بر نسخہ دن استنساخ  
 ایڈلش بولوندوغنی تظاہر ایڈیور .

اوروج بک تاریخک اوقسفورد نسخہ سیلہ کبریج دارالفنونی نسخہ سندہ ،  
 وقوعات ۸۸۹ سنہ سنہ قدردر . اوقسفورد نسخہ سندہ کی وقوعات داھایکی بر لبانلہ  
 کبریج نسخہ سی اکال ایڈیور . حال بوکہ (تورک تاریخ انجمنی) کتبخانہ سندہ کی  
 (تواریخ آل عثمان) ۸۷۵ سنہ سندہ نہایت بولیور . بونسخہ اوروج بک تاریخک  
 تماماً عینیدر . حتی اوروج بک تاریخندہ : « اول سیفلہ الثان بودر کم شمدکی زماندہ  
 پادشاہ الاسلام والمسلمین » جملہ سی : « اما اول قلیجلہ الہ دیدکری شمدیکی زماندہ  
 (۱) دوقتور باینغہرک نشر ایڈیکی نسخہ دہ القبائی فہرست موجود اولدینی کچی ،  
 اکثر نسخہ لہ کاملاً یا کلس بر صورتندہ استنساخ ایڈلش اولان شہر اسملری حقندہ دہ  
 ایضاحات یوقدر . چونکہ عین اسمل اوروج بک نسخہ سندہ دہ یا کلس یازیشدر .

اول پادشاه اسلام والمسلمین الخ « صورتندہ یازیشدر . بوندن باشقہ ، انجمن نسخہ۔ سنک اساسی بیلدریم یازیدک آنقرہ فلاکتی کورہ نلرک افادہ سنی دہ حاویدر : « اما اول زماندن قلان یکیکچریلر ایدرلر یلدرم خان بزم اور تامزده دوررکن کلدیلا رایتدیلر ای پادشاه نہ دوررسین جملہ لشکرک خاین اولدی قجدی ددی همانکم یلدرم خان بوخبری ایشندی غایتہ قاقیوب ال چوماغہ اوردی دخی الایدن چقوب اول چخان لشکرک اردنہ دوشمک استدیکم واروب اول چخان لشکری دوکہ دوکہ ینہ دوندرہ بز دخی ای شاه اپسم اولوب الایدن چقمہ دیو کوردک چارہ اولوب خانی یگہمدک همانکم بزم ارامزدن قجدی لشکردن خود کسہ قالماشدی کمی وارسون دوندرسون اندن بز زماندن صکرہ کوردک کیم تیمورک لشکری یلدرم خانی الہ کتورمشر وقرشمزہ کتوردلر دخی تیمورخانہ ایلتدیلر چون بز دخی کوردک کیم پادشاهمز دوتلوب بوواقعہ یہ اوغرہدی ناچار اولوب تیمورخانہ مطیع اولدق . « آنقرہ مغلوبیتنک ۸۰۴ سنہ سنندہ وقوعی نظر دقتہ آ لیناجق اولورسہ ، ۸۷۵ سنہ نرندہ وداھا اول دوقسان یاشنی متجاوز یکیکچریلردن (تواریخ آل عثمان) محررینک بوسوزلری ، ہیچ اولمازسہ کنجلکنندہ ، بالذات ایشتمش اولماسی استبعاد ایدیلہ مز . کذا ، انجمن نسخہ سنندہ کی : « منت خدایہ کیم کندو کوزکلہ کوردک کیم سلطان محمد استانبولده یکی جامعی وسکز مدرسہ و تیمارخانہ بیان سنانی چس ایچسندہ دوکہ دوکہ اولدردی عجب انک کناھی نیدیکم اولحلالہ اولکہ مستحق اولایدی ، فقرہ سی دہ اثرک فاتح زمانندہ یاشایان بزذات طرفندن یازلش اولدوغنہ دلیلدر . فاتح جامعنک انشاسی ایسہ (۸۶۷ : ۸۷۵) در . ینہ عین نسخہ دہ سلطان یازیددن واسکی بر قلیجدن بحث ایدیلرکن : « بو تاریخک بویلندہ ۸۹۱ یلندہ واقع اولدی اما بو ارادہ مناسب اولدوغیچون بو حکایت بو محلدہ ذکر اولندی . جملہ سی دہ ، اثرک فاتح زمانندہ یازلما یہ باشلا یوب یازید دورندہ ۸۷۵ سنہ سنہ قدر اولان وقوعاتک قیدیلہ اکتفا ایدلیدیکنی ، کتابک نہایتندہ کی : « سلطان مصطفی یوسفجہ خانی صیوب وچریسین قروب یوسفجہ خانی دوتوب اسیرایدوب قسطنطنیہ شہرینہ باباسی سلطان محمدہ کوندردی ہجرتک سکز یوز یتیم یدی یلندہ واقع اولدی و بو کتاب دخی بو ارادہ تمام اولدی والسلام ، جملہ لری دہ اثبات ایدر .

اوروج بک تاریخنک ( ۷۰ ) نجی صحیفہ سنندہ : ( اوکسز فورڈ نسخہ سنندہ

بورادہ طقوز سطر آجیق قالدی ( دینیلور . بو طقوز سطر انجمن نسخہ سندہ  
بو یوک قطعہ دہ تمام ۳۷ صحیفہ در . بو ۳۷ صحیفہ ایچندہ قسطنطنیہ نك ماضیسنه ،  
عربلر طرفدن صورت محاصرہ سنہ ، ابو ایوب انصاری یہ وترہ سنہ دائر شایان دقت  
معلومات وارد .

ابو ایوب انصاری حقندہ کی فقرہ لر :

« اول ایکی حصارک آراسندہ قالوب خلی زحمت چکدیلر . آندن مسلمانلر  
کوردیلر کیم ابو ایوب انصاری نك اولوسین آلوب کیدہ مزلر بر برینه ایتدیلر کلک باری  
کافرلر کیم ایدوکن بلوب و اولوسین آلمسونلر دیو دفن ایدوب بلورسز ایدیلر »

« بعض علما ایدر اصحاب ابو ایوب انصاری حصار حفظندہ دفن ایدر درلر  
و بعض تواریخندہ دخی حصار حفظندہ در دیمش لر اما ا کر کیم ابو ایوب انصاری  
حصار حفظندہ ددکری واقع ایسہ ابو ایوب انصاری حصار حفظندہ اولان مزاردر .  
اما اول حصاردن طشرہ مزارہ حصار حفظی دیمک اولماز زیرا کیم حصاردن ایکن  
ایراقدر پس چونکہ اهل اسلام قسطنطنیک اوزرندن کوچوب کتدیلر اندن کافرلر  
اول مزاردہ نیجہ نیجہ علامت لر کوردیلر کیم اول سبیدن کافرلر اول ارادہ اول مزاری  
بللو ایدوب بارکاه ایدیلر وهم الله تعالی نك حکمتیلہ باشی اوچندہ بر سرو آغاجی  
بتدی و بر پیکار دخی چقوب ایازمه ایدوب خلق کلوب آندن کیمی یوزین یور  
و کیمی استمان بغلردی . اما زمان روز کار کچمکله اول مزار و اول ایازمه بلورسز  
اولمشدی تا سلطان محمد قسطنطنیہ فتح ایدنیجہ پس چونکیم فتح اتدی و نیجہ زماندن  
صکرہ مرمت اتدی »

بناءً علیہ ( تاج التواریخ ) ایلہ بو دورلردن باحت سائر تاریخلردہ ایوب سلطان  
ترہ سنک کشفنه دائر ذکر اولونان کرامت لک بالآخرہ یاقیشدیرلمش اولدوغی بو معلومات  
ایلہ تماماً تظاهر ایدر . چونکہ بوتاریخلرک مأخذ لری ( تواریخ آل عثمان ) نامی  
آلتندہ یازیلان رسالہ لدر . بونلردہ ایسہ بوکی کرامت لردن قطعاً بحث اولمادنیجہ کی  
مزار محنتدہ بر آیازمه اولدنیجہ صراحتاً یازلمشدر .

( تواریخ آل عثمان ) نسخہ لری تفرعاتیلہ تدقیق ایدیلر سہ کورولورکہ ، عثمان  
واورخان بکلرک دورلری مبهم وقاریشیق اولمقلہ برابر مبهم معلوماتی دہ محتویدر : اوروج

بك تاريخه كوره « ارطوغرول عثمانه كوچجك ايكن چفت سوردردى » (ص ۶).  
 « عثمان غازينك شيخ ادهبالى قزى رابعه خاتوندن بر اوغلى اولدى آدى اورخان  
 قودى اول دنيايه كلدكده هجرتك آلتينوز سكسن يدى سنده يدى » (ص ۱۲).  
 « كندوسى يكي شهرده قرار ايتدى ودخى عثمانك بر اوغلى دخى اولدى آدى على پاشا  
 قودى يانندن آيرمدى » (۱۲). انجمن نسخه سنده ده عينا شو قيد واردر :  
 « عثمان غازى كندوسى يكي شهرده قرار ايتدى و غازيلره اولر ياپيردى عثمان غازى  
 آنده دوراقلندى ادنى يكي شهر قودى و عثمان غازينك بر اوغلى دوغدى ادنى  
 على پاشا قودى عثمان غازى آنى ياننده آليقودى اما اورخان غازى بو طرفده مبالغه  
 ايللر اچدى كلوب كپرى حصارى يغما ايله آلوب فتح ايتدى ». كذا بايزيد دورينه  
 قدار ( تواریخ آل عثمان ) ي عينا استنساخ ايتمش اولان لطفى پاشاده بورالري عينا  
 قيد ايتشد. يالكز لطفى پاشاده ، فضله اولارق ، عثمان بكك بكك اعلان ايديشنه  
 دائر بر فقره واردر (۱). متباقيسى تحريف و حذف صورتيله استنساخدن عبارتدر .

حتى عاشق پاشا زاده ده : « آنك آدى يكي شهر قوديلر و بر اوغليكم علاء الدين  
 پاشادر آنى ياننده قودى » دييور (ص ۲۱). حال بوكه ، بو اثرلر مأخذ اتحاد ايديلهرك  
 يازيلش اولان ( تاج التواريخ ) ده على ويا علاء الدين پاشانك تولدينه دائر هيچ

(۱) اوقرده شدر : « عثمان غازى به ايتديلر سز قايى خان نسلندن سز قايى خان خود  
 جميع اوغز بگريتك اوغزدن سكره اغلارى و خانلرى ايدى و كون خان وصيتى و اغز طرهسى  
 موجينجه اوغز نسلدن كه اوليجق خانلق و بادشاهلق قايى صوبى وار ايكن اوزكه بوى  
 صوبه دكر و شمدن كيرو سلجوقيلردن بزه مدد و چاره يوقدر مملكتك چوغى اللردن كندى  
 و تاتار انلك اوزرينه غالب اولوب وهم مرحوم سلطان علاء الدين بابا كزه و سزلره صفا  
 نظر اولشدر بو اوچلره سزه اجازت و يروب اول بكمشدر ايله اوله سز خان اولقى كر كنز  
 سزله سلطنت و خانلقه لياقت و لمر اتفاق دخى بولسون زيرا سلطنت يا اتفاقه ويا استحقاقه  
 اولور بزه كر كى كي مطيع منقاد اولور تاكيم بو طرفلره دل خوشلوقى ايله غزا ايدلم  
 ديديلر عثمان غازى دخى رحمه الله تعالى سوزلرين قبول ايدوب پس مجموع بگير و كتخدال  
 و اغز طايقه سنى انده جمع اولانلر اور و طورب اوغز رسمنجه اوچ كره يوكونوب باش قوديلر  
 اندن درلو بالاردن و قزلردن كتورب عثمان غارى صغراق صونديلر چون ايجدى چاوشلراب  
 و حيانلر صحتلر عاقبلر و بادشاهلق مبارك اولسون ديو دعا و ثنا ايتدى ( لطفى پاشا تاريخى ،  
 يازمه ، ورق ۱۷ ) — ( صحائف الاخبار ، جلد ۳ ، ص ۲۷۸ ) ده عثمان بكك بكك  
 اعلانه عائد معلومات بورادن خلاصه ايدلشدر .

برقید یوقدر . خواجہ سعدالدین بو مسئلہ حقندہ یالکز : « یکشہری مقر ایالت و مستقر عدالت ایدینوب عسکر ظفر رہبر ایچون منزله بنا ایتدیروب مساجد و حمامات احداثہ التفات بیوردی » ( جلد ۱ ، ص ۲۱ ) دیدیکی کبی ، عثمان بک فتح ایدیلن یرلردن : « قره حصار سنجاغنی کم آکا این اوکی دیرلر اوغلی اورخانہ و یردی صوباشیلغنی قرنداشی اوغلی الپ کوندزه و یردی و یارحصاری حصن الپ و یردی کم سلیمان شاہیلہ عجم ولایتندن کلشدی و اینہ کولی طورغود الپ و یردی شمعی کی زماندہ دخی اول غازیلرک آدلری آگلور آناتولیدہ کویلر واردرکہ انلرہ طورغودولور دیرلر » دیہہ همان بوتون اسکی منبعلدہ عین قید موجود اولدوغنی حالده خواجہ سعدالدین افندی : ( این اوکی ) نی ( سلطان اوکی ) نہ تحویل ایدرک : « قره حصار سنجاغنی کہ سلطان اوکی دیمککہ مشهوردر » صورتہ قلب ایتمش و اسکی شہری کوندز آلپ ، این اوکی قلعه سنی آیفود آلپہ و یردیرمککہ برابر : « وفرزند ارچندی علاءالدین باشانی والدہ ماجدہ سی ایلہ بیلہ جکدہ شیخ ادہ بالی خدمتندہ قیوب » دیہدہ بر جملہ علاوہ ایلہ مشدر . حال بوکہ علاءالدین باشانی ( یکشہر ) دہ آلیقویدینی اک اسکی منبعلدہ صراحتہ یازیلیدر . کذا ، ( صحائف الاخبار ، جلد ۳ ، ص ۲۷۸ ) دہ عثمان بک : « اوچ نفر فرزند ارچندلری اولوب سیوکلری علاءالدین پاشا ایدیکہ کندولرک وزیری مثابہ سندہ ایدیلر » قیدی موجود اولدوغنی کبی ، ( تاج التواریخ ) ک تورکجہ سندن باشقہ برشی اولمایان ( صولاقزادہ ) تاریخندہ دہ ( ص ۱۱ ) ( تاج التواریخ ) دہ بولونمایان « و علاءالدین پاشا کہ بیوک اوغلودر والیدہ سیلہ بلجیکدہ شیخ ادہ بالی خدمتندہ قویوب » صورتندہ برقید موجوددر . بناءً علیہ کرک ( تاج التواریخ ) ، و کرک ( صحائف الاخبار ) ، مأخذ اولان تاریخلر صراحتہ اثبات ایدیورکہ ، علاءالدین پاشا ویا علی پاشا عثمان بک بو یوک اوغلو دکل ، کوچوک اوغلودر .

نتہ کیم اوروج بک تاریخندہ کی : « عثمان غازی اون طوقز ییل بکک اتدی قلن زماٹی اوغلی اورخانہ اصمرلشدی » ( ص ۱۴ ) ، « بو طرفن اورخان غازی کم تمام مملکتدہ استقلالی پادشاہ اولدی قرنداشی علی پاشادخی بکلر بکیلکن ترک ایدوب اورخانہ اصمرلدی کندوسی مشایخ یولن طوتوب درویش اولمشدی » ( ص ۱۵ )

جہلری اور خان بک علاء الدین پاشا دن اول دنیاہ کلکھ برابر، باباسی زمانندہ بیله، باباسنک اون دو قوز ییل بکلکندن متباقی زمانلردہ یدی سنہ مدت عثمانلی بکلکنی بالذات اداره ایتش اولدوغنی کوسته ریر .

اوروج بک تاریخندہ عثمان بک سلجوقی ایمپراطورلنی زمانندہ کی فعالیتنه وسلجوقی سلطانلرله اولان مناسباتنه دائر سائر (تواریخ آل عثمان) نسخہ لرنده کی معلوماتدن فضلہ معلومات واردہ . فقط عثمان بک استقلالنی اعلان ابتدیکی تاریخندن اعتباراً یازیلان وقایع، انجمن نسخہ سنده کندن چوق نقصاندر . بونک ایچین (تواریخ آل عثمان) نسخہ لرنیک اللہ موجود اولانلرنیک کاسکیسی اساس اتخاذا ایدیلہرک دیکر لرنده موجود فضلہ معلوماتک علاوہ سیله تک برجلد حالندہ نشری ضروریدر . فقط بو نشر ایدیلہرک نسخہ ده شهر اسملریله بیزانس تاریخنه تعلق ایدن اسملرک دوغرولرنی ده نوط حالندہ علاوہ ایتمه لیدر . مثلاً مراد بک زمانندہ تورکلرک ایلک فتح ایتدکلری یرلرہ دائر اوروج بک تاریخندن برقاچ سطر یازالم :

« بکلر بکیسی لالا شاهین دیرلردی اغر لشکر حاضر ادوب کلوب کلیبولیدن کچوب طوغری بطنوز قلعه سی اوزرینه دوشب فتح اتدی اندن کلوب چورلو حصارنه واردلر محکم جنک اتدلر عاقبت یغما یله الدلر اندن مسن قلعه سن الدلر تکفوروی کندی ویردی » (۱) .

اوروج بک تاریخندہ کی (بطنوز) قلعه سی انجمن نسخہ سنده : « طوغری ویشہ دیرلر استانبولہ یقین برقلعه واردلر انی فتح اتدیلر » صورتندہ در . عاشق پاشا زادہ ده (۲) (بنظوز حصاری) در . اوروج بکده کی (سن قلعه سن) ، انجمن نسخہ سنده (سنلی قلعه سن) در . حال بوک (بطنوز قلعه سی) اساساً (بونتوس) اولدوغنی کچی ، (سنلی) ویا (سن قلعه سی) ده (مہزہ للی قلعه سی) در (۳) . عاشق پاشا زادہ ایسه (سنلی) قلعه سن (سلوری حصاری) دیه قید ایتکده در (ص ۵۲) . کورولبورک (تواریخ آل عثمان) لرک هر نسخہ سنده شهر اسملری، اساس عینی اولدوغنی حالده ، آری آری یازلمشدر .

(۱) اوروج بک ، ص ۲۰ — لطنی پاشا بورالینی حذف ایتشد .

(۲) ص ۵۲

(۳) مامہر ، دولت عثمانیہ تاریخی ، جلد ۱ ، ص ۲۰۷ (عطا بک ترجمہ سی) .

بونلردن باشقہ ، (تواریخ آل عثمان) نسخہ لرنده تاریخی وقعه لرنده بعض اختلاف وارد . از جمله اوروج بکده دوزمه جہ غد ایدیلن شہزادہ مصطفی وقعه سی ذکر ایدیلرکن : « سلطان بروسہ دہ اوترکن سلتکن (سلانیک) دوزمه مصطفی نام برکمنہ چقدی یلدرم خان اوغلم ددی واردار یکجسنہ کلدی » (ص ۴۶) دنیایدیکی حالده ، انجمن نسخہ سنده شو قید واردر : « اندن صکرہ دوزمه مصطفی درلر برکمنہ نیکدہ دن چقدی بن یلدرم بایزید اوغلم ددی اندن سوردی روم ایلنہ یکدی واردار یکجسنہ کلدی » .

عاشق پاشا زاده ایسہ بومسئلہ بی شوصورتلہ یازیور : « سلانیک دہ بر دوزمه واردی بن بایزید خان اوغلی مصطفایم دیردی سلانیکدن چقدی واردار یکجسنہ نہ یوریدی » (ص ۹۶) . فقط عاشق پاشا زاده دہ کی : « روم ایلنک یایسنی مسلم ایتدی بعضیسنی بعضیسنہ خرچلقچی ایتدی شمدیکی زماندہ دخی چریہ کیدن ادمہ الیشر آچہ خرچلق ویرلر ، جملہ لیلہ ، اوروج بکده کی : « روم ایلنک یایسنی مسلم اندلر بعضلرنہ الیشر آچہ خرچلق ویرلر شمدیکی زماندہ چریہ کیدن کشیہ الیشر آچہ ویرمک اول زماندن قالدی » (ص ۴۶) جملہ لری مقایسہ ایدیلہ جک اولورسہ عاشق پاشا زادنک اوروج بک نسخہ سنی مأخذ اتحاد ایلہ دیکی وانجمن نسخہ سنی یازان ذاتک دہ اوروج بک تاریخی کورمہ دیکی واضحاً آکلاشیلر .

دوقتور باینغہر طرفدن نشر ایدیلن بونسخہ دہ (خطاصواب جدولی) خارچندہ دہ بک چوق مرتب خطاسی وقاریشیق یرلر واردر . (۵۱) نجی محیفده ایکنجی سطر دن صوکرآ آلتی سطر شویلہ در :

« محمدہ اصمرلدی خلیل پاشا وزیردی ادی مولانا خسرو قاضی جمع ایدوب درتوز طوب عربہ لری چکلوب طوپلر وتفکر کندو کلدی بکلکن ترک ایدوب مغنیساده اوتردی تختی سلطان دونب کلوب قابو خلقیلہ ویکچریہ دستور ویرب کندو کلدی بکلکن ترک مغنیساده اوتردی تختی سلطان محمدہ اصمرلدی خلیل پاشا وزیردی ادی مولا خسرو قاضی » .

بو آلتی سطرک دوغروسی شویلہ اولاجقدر :

« کندو کلدی بکلکن ترک ایدوب مغنیساده اوتردی تختی سلطان محمدہ اصمرلدی خلیل پاشا وزیردی ادی مولانا خسرو قاضی » .



خلاصه ، بالاده کی ایضاحات ندیده آکلاشیلیرکه ، ( تواریخ آل عثمان ) اوروج بکک کندی اثری دکدر ؛ سائر ( تواریخ آل عثمان ) نسیخه لری کبی تحریفلی ، علاوه لی وحقی اختصارلی بر استنساخدر . ایلك قسملری خلیل پاشانک وزارتی زماننده یازلمش برنسیخه دن ، دیگر قسملری او نسیخه اساس انخاذایدیلهرک وقوعاتک یوروتولمش اولدوغی برنسیخه دن استنساخ ایتمشدر . کذا کتابک مقدمه سنده :

« امدی عزیزمز بوقیر وحقیر وضعیف ونحیف اورج بن عادل القزاز کاتب الادرنوی کوردی کم هر قصه ده درلو حکایتلر سوبلنمشدر و الا تواریخ آل عثمان تواترله دلش دکول علی الخصوص بونلرک قصه لری اصلدر زیرا غازیلدر . . . . امدی لازمدرکه آل عثمانک ابتداسندن تا انتهاسنه کن قصلری واتدکری غزالرنی ذکرایده ووزناقیامته دکن آکلیه وز « جمله لریه ، انجمن نسیخه سنک مقدمه سنده کی : « اولکه تواریخ آل عثماندر و غیر عجایب حکایتلر کیم ایلرو زمانده واقع اولمشدر هر برنی بر تواریخده بولوب وجع ایدوب بو کتابی تالیف ایلدم تا که بزدن صکره سوزلریمز یادکار قله ودخی هر کیم بو کتابی مطالعه قله جمع ایدنی و یازنی خیر دعا یله اکا « جمله لری واضحا کوستریورکه ، نه انجمن نسیخه سی ، نه ده اوروج بک نسیخه سی ( تواریخ آل عثمان ) نسیخه لرنک اک اسکیلری دکدر ، و بونلردن داها اسکیلری ده واردر .

اوروج بک تاریخنک کبریج نسیخه سنه کلنجه : بونسیخه نی ده باشقه بری ۱۰۲۲ تاریخنده اوروج بک تاریخندن تحریف و اختصار صورتیه استنساخ ایتمشدر . بونسیخه انجمن نسیخه سندن وحقی اوروج بک نسیخه سندن ده چوق نقصان اولقله برابر بر چوق یرلری انجمن نسیخه سنه داها مطابقدر . بو نسیخه نک یکانه اهمیتی وقوعاتک اوروج بک نسیخه سنک بیتدیکی ۸۷۲ سنه سندن ۸۸۹ سنه سنه قادار اون صحیفه لک بر خلاصه سی احتوا ایتش بولونماسیدر .

مع مافیة پروفور کیزه طرفندن نشر ایدیلن ( تواریخ آل عثمان ) ده بونلرک عینیدر . بونسیخه ده بالکیز فضله اولارق نظملر واردر . بونظملر اساس نسیخه استنساخ ایدلدیکی صیراده مستنسخ طرفندن علاوه ایدلشد . حتی عاشق پاشا زاده ده ، لطفی پاشاده ، عین طرزنی تعقیب ایله مشلدر . مثلا اوروج بک تاریخنک او قفوردن نسیخه سنک ۶۱ نجی صحیفه سنده کی ( شعر ) ، کبریج نسیخه سنده حذف ایدلشد . کذا طورسون بک ده تاریخنی نظملی یازدینی کبی خواجه سعدالدین افندی ده عین اثره تبعیت ایله مشدر .

اوروج بک نسخہ سی کتبخانہ لریزہ کورویہ ایلیک دفعہ ذکر ایدن، طیارزادہ عطا افندیدر (۱). عطا افندیک د سلطان عثمان و سلطان اورخان عصری وقواعتی مین اوروج بک تاریخی، دیہہ مأخذاری میانندہ یازدینی بو اثر، شمعی بہ قادر کتبخانہ لریزہ موجود (تواریخ آل عثمان) نسخہ لرندن آیری بر تالیف ظن ایدیلوردی. دو قور باینفہرک بونسخہ بی بولوب نشر ایتمہ سی بوشہ بی آرتقازالہ ایلمش، و اوروج بک تاریخنک دہ امثالی (تواریخ آل عثمان) نسخہ لرندن باشقہ بر برشی اولمادیفی تظاہر ایتمشدر. بناءً علیہ کرک پروفور کیزہ نک و کرک دو قور باینفہرک ہمتری شایان تشکر در.

تورکیہ تاریخنک ۱۳۰۰ دن ۱۴۵۳ سنہ سنہ قادر الک پارلاق ظفر لری واک ملی حادثہ لری احتوا ایدن مهم دورینہ دائر شمعی بہ قادر نشر اولونان اثر لر: عاشق پاشا زادہ، لطفی پاشا، و بردہ بو اوروج بک تاریخیدر. عاشق پاشا زادہ تاریخی املاسی دیکشدریلہرک نشر ایدلمشدر. لطفی پاشا تاریخنک نسخہ لری، اکالنگ اوزاماسندن دولایی، قسماً چورومش و میدانہ چیقاریلان نسخہ لری دہ بیتمشدر. اوروج بک تاریخی دہ حاشیہ سز و خطالی اولارق انتشار ایتمشدر. بناءً علیہ، نشری دہ داخل اولوق اوزرہ، بو تاریخنک یکیدن مختصر و نافع حاشیہ لرلہ برسلسلہ حالتہ طبع ایدیلہجک اولورسہ، ملی تاریخنک ۱۵۳ سنہ لک وقایعی احتوا ایدن پارلاق بر دورہ نک قیمتی مأخذاری ہم ضیاعدن قور تاریش، ہم دہ تاریخنزہ مهم بر خدمت ایفا ایدلمش اولور.

احمد رفیق

